

V. Az új munka általános feladatai

Nekünk, regáti magyaroknak nem kérdés az, hogy szükséges-e, érdemes-e megkísérelni a Kárpátoktól keletre élő s óvatos becslés szerint is legalább egynegyedmillió lelket kitevő magyarság megmentését és nemzeti megtartását, hiszen számunkra akkor sem volna ez kérdés, ha csak huszonöten volnánk. Különösen reánk, reformátusokra nézve mind ez ideig a nemzetiségünkben való megmaradás szorosan egyet jelentett a hitünkben, felekezetünkben való megmaradással, s így a nemzeti és egyházi életkérdés számunkra azonos. De vajon mit kellene tennünk, nehogy pár évtized múlva valóban csak pár százan maradjunk? A probléma megoldására nem elegendő önmagában sem az egyházi (akár belmissziói) munka, sem a nemzetiségi megtartói tevékenység eddig ismeretes és gyakorolt módszereinek valamelyike, bármily szélessé és mélyé fokoznánk is ezeket önmagukban, hanem a kettőnek olyan ötvözeire van szükség, melyek az itteni valóságos szükségletekhez és lehetőségekhez vannak szabva. Csak így kerülhetünk ki olyan kínos alternatívát, mely különben minél erőteljesebb munkába fogunk, annál élesebben fog előállni, hogy tudniillik vagy megtartjuk ugyan nemzetiségünket, de hitünket adjuk fel, vagy megtartjuk ugyan hitünket, de nemzetiségünket veszítjük el. Az első a protestáns magyarságot kísérti, a második a katolikus magyarság nagy tömegeiben vált valósággá, de kisebb mértékben fordítva is előfordul.

Ennek veszedelme pedig az, hogy a vallási különállás az ortodoxia tengerében, a nemzeti egyéniség pedig az asszimiláció türelmetlen ostromában önmagában sokáig nem állhat.

A valóság az, hogy a Regát ma úgy issza és nyeli a

magyar lelket, mint a sívó homok a nyári záport. Az asszimiláció utóbbi évtized alatt vett szédületes neki-lendülése mellett a regáti (s moldvai) magyar telepek sok évszázados múltja egyáltalán nem biztosítéka pár évtizedes jövő megmaradásának sem. Ezt nem hiheti el, csak aki látja, de aki meglátta, soha többé nem lehet e tekintetben magyar optimista. Tény az, hogy a regáti magyarság megtartására irányult igyekezet eddigi módjai s mai mértéke minden intézményével és mozgalmával egyetemben is alig több gyermekkezek által játékba formált homokgátacskáknál egy elsodró áradattal szemben. Ezek meg nem védhetnek és meg nem tarthatnak (minket és fiainkat) itt magyaroknak még akkor sem, ha — amint újabban mindjobban ígérkezik — az „utánpótlás”, az Erdély felől erre irányuló magyar kitelepülés arányai mégúgy megnövekednek is. Itt a megtartó munkának olyan módszereire van szükség, melyek ne is hasonlítsanak a kiszikkadt és hitelüket vesztett régiekhez. Itt a magyar életakarathoz olyan lelki mélységekbe lenyúló és egzisztenciális magasságokba felcsapó felkavarására és meghullámoztatására van szükség, mely elfeledtetheti a régi és mai tespedt, vastag iszaprétegekkel megült elaluvást a lelkiismeretlen és megdermedt hitű népi halálba. Itt a beözönlő magyarság befogadására alkalmas új keretek kiépítésére olyan nagy, sürgős és nélkülözhetetlen szükség van, mint a világítótornyokra az úttalan útú, zátonyos, viharos, sötét tengereken, mint a menházakra a lavinás, szakadékos havasokban és oázisokra a si-
vatagban.

Bizonyos az, hogy ha mi regátiak magyar élethalálharcunkban tovább is ilyen kibeszélhetetlen árvaságban, szívet elfacsaró testvértelenségben, segítség nélkül magunkra maradunk, akkor a mi itteni akarásunk és minden munkánk hasonlóvá válik a tűzlángba borult falu vad elrívüléséhez, ahol senki a szomszédja segítségére nem mehet, hiszen maga is küzd a rohamozó

halál ellen. És meg nem marad itt sokáig senki azon kevesek közül, akiknek az érte cselekvésig fáj a regáti magyar élet veszte, mert sírásóként még mindig meg lehet élni sok helyén e keserves világnak, vígabban is, úgy is, hogy ne örökké a szívünk mellől temessünk... Itt a testvéri együttérzés és segítő akarat tényekben valóságos szabadító üzeneteire van szükség. Kívül csendes, de belül diadalmenetes megérkezésére az egyetemes magyar nemzettestvéri szolidaritásnak. Mint amikor a kitett gyermek szüeleire talál, az egyedül maradt árva halottnak hitt testvéreire lel.

A regáti magyarság telepei és városi kolóniái egy civilizatorikus életmegnyilvánulásaiban és kulturális igényeiben rendkívül ambiciózusan és rohamléptekben emelkedő nivójú román társadalomba vannak beágyazva. Ez a társadalom a közéje szorult idegen elem életjogát saját élete vezérlő értékeivel méri, csak oly mértékben ismeri el és becsüli meg, amennyit az idegen elem társadalmi és kulturális élete felmutat és közcélú szolgáltatásaival kivív. Különösen áll ez a magyarságra, melynek emellett jó adag közhangulatba belenevelt és mesterségesen táplált ellenséges érzületet is le kell győznie. Márpedig a regáti magyarság, lehetnek bár soraiban mégolyan értékes és kiváló egyének is, összességében, társadalmában és intézményeiben, kulturális életmegnyilvánulásaiban itt mértéken alul kevés erőt és értéket reprezentál. Ez őt az ukrán, albán, bolgár stb. nemzetek közé süllyeszti, s emiatt egész életének lenézett és kigúnyolt alacsonyabbrendűsége bizony nem vád és rágalom, hanem szomorú, de igazi valóság. Ezen itt nem segít és nem enyhít a dicsekvés a magyarság erdélyi és anyaországi sikereivel. Az olasz kubikusok népi és társadalmi becsét sem fokozzák Milánó műkincsei s Róma minden kultúrája sem. A regáti magyarságnak itt kell nemzeti művelődésével demonstrálnia, itt kell erőt, gazdagságot, emberi értéket felmutatnia, nemcsak a mindezt kétségbe vonó románságért,

hanem — ó, jaj! — mindenekelőtt önmagáért, saját tagjai megtartásáért, hiszen nagy tömegei egyszerűen lemaradtak és visszafejlődtek a magasba lendült magyar élet minden eszméjétől. Olyan messze kerültek, mint Ady Endre vad Ond vezértől. Amint hiába tiltakozunk szóbeszédben az ellen, hogy minket politikai és államintegritási vonatkozásokban úgy kezeljenek, mintha most érkeznénk egy magyarhoni revizionista nagygyűlésről, azonképpen hiába tiltakozunk az ellen is, hogy az egyetemes magyar lelkeség egész kultúrájának értékeit és nemességi fokát a regáti magyarság életmegnyilvánulásai mérjék. Ide a magyar életértékek intézményes, céltudatos demonstrálására van szükség. Itt az ellenünk meggyökerezett nemzeti ellenszenv feloldása érdekében mindenekelőtt be kell végre mutatkoznunk. (Ismernünk kell ennek a szükségletnek a megértéséhez az olyan irtózatot megítélni, mint amelyet például egy-egy román intellektuel alkot magának, ki átutazó röptiben meglátja Pestet. Ahol az Országház szerint az üres magyar pöffeszkedésnek és nevetséges megalomániának rikító bizonyítéka; egy rongy kis nép olyan magafelúvása, mintha csikósa fejére rakna cilindert; szédelés a külföld megtévesztésére. És erre a fellőlünk való ítéletre itt széles tömegek esküsznek.)

Ezekben meg is adtuk a regáti magyarság megtartása érdekében megindítandó új munka tartalmi jelenségeit és célgondolatait, melyek ezek: az elaludt népi öntudat és elvesztett önbizalom felébresztése, itteni népünknek az egyetemes magyar lelki szolidaritásba való visszavezetése, a magyarság igazi megismertetése, az iránta való ellenszenv kiküszöbölése népünket megtartó magyar intézmények létesítésével és azáltal, hogy emberi értékeinket, népi jellemünk nemességét és kultúrára való elhivatásunkat bebizonyítjuk. Végül minden ezen teendőknek az egyházi munkával összhangba hozása.

Az itt megállapítandó teendők regáti vidékek, váro-

sok, telepek és kolóniák szerint részletezett, a helyi szükségletek és lehetőségek figyelembe vétele melletti gyakorlati megvalósításáról tanulmányunk következő fejezetében fogunk beszélni. Kivételt kell tennünk azonban Bukaresttel. Lesznek ugyanis olyan általános jelentőségű feladatok, melyek csak Bukarestben oldhatók és oldandók meg, noha megoldva az egész regáti magyarság sorsára elhatározó befolyással volnának. Lesznek teendők, melyek csak Bukarestben végezhetőek, bár az egész regáti magyarságért valók. Ezen problémáknak jelen fejezetben adjuk elvi meghatározását és gyakorlati kivételére vonatkozó javaslatainkat is. Ezeket igyekszünk az alábbiakban összefoglalni.

Tárgyalásunk menete, mely egyben tanulmányunk jelen fejezetének beosztása is, a következő:

a) Maguk a regáti magyar feladatok és teendők, tekintet nélkül a mai kiviteli lehetőségekre és akadályokra. Meg szeretnénk rajzolni azon regáti magyar nemzettársadalom arculatát, amely már megszabadult, újjá lett és győzedelmesen él. Semmi mást nem fogunk szem előtt tartani, csak magát azt a regáti magyarságot, melyet egész beteg mivoltában eddig ismerítettünk. Azt, hogy mit lehetne tenni, mivé lehetne átalakítani ezen élőhalott, lélek nélküli testet, ha betegségeitől, szükségleteitől, hiányaitól és tehetetlenségeitől megszabadíthatnánk, felébresztenénk, feltámasztanánk és öntudatosítanánk. Beszélni fogunk arról, hogy mai elesettségéből és előttünk álló adottságaiból mily intézkedések, szervezetek és intézmények által volna kiemelhető. Egyetlen alap, amire elképzeléseinket (ha úgy tetszik, álmainkat) felépítjük, hogy nekünk, regáti magyaroknak népünk volt és van itt, és ez a nép mint nemzet akar fennmaradni és élni itt a jövőben.

b) A tervek és célok megvalósításának és sikerének akadályai, amelyeket az önbizalom- és akaratnélküliség a „lehetőség hiányának” szokott nevezni. Fel fogjuk sorolni az akadályokat, és igyekszünk őket felmérni.

Meg fogjuk vizsgálni, ki mikor és milyen okból emelte őket elének. Különválasztjuk a virtuális, a képzeletbeli akadályokat a valóságosaktól, a bennünk levőket a rajtunk kívül állóktól, a magunk által emelteket a számunkra, ellenünk, elibénk és körülöttünk emelt falaktól. Leszámolunk az új gátak építőivel. Beszélni fogunk az akadályok kiküszöbölésének, áthidalásának és az elválasztó falak lerontásának módjairól és eszközeiről.

c) Végül meg fogjuk vizsgálni, hogy mindennek véghezvitelében a meghatározások szűkülő rendjében kik a hivatalosak, választottak, illetékesek, alkalmasak és képesek. Mi az, ami kényszerítő erővel bír a cselekvésre. Ki lenne a vezére, milyen a szervezete és hogyan néz ki az a sereg, mely a győzelem bizonyosságával indulhat harcba. A regáti magyar bajok ősokat azon százasod tévedésben ismertük fel, mely passzív politikai dogmaként öröklődött korszakról korszakra, s a regáti magyar kérdés iránt olyan tradicionálisan meggyökeresített hivatalos álláspontot alakított ki, melynek lényege és eredménye az itteni magyarság tudatos, rendszeres, programszerű elveszejtése volt. Ez a példátlanul korlátolt keleti magyar nemzetpolitika ugyanis három merőben különálló csoportra szakította a Regát területén élő magyarságot, úgymint:

- 1) román állampolgárságú magyarok,
- 2) román protektorátus alatt élők és
- 3) magyar útlevelel ittlevők csoportjára.

Az első csoportba azokat sorolta, akik itt őslakók voltak, illetve, akik huzamosabb ittlétük eredményeként elnyerték a román honosságot, s akik ennél fogva „a magyarságra nézve végképp elvesztek, hozzájuk jusunk többé nincsen”. (Lásd például Sebestyén Ede: *A romániai magyarok élete*. 16. oldal.⁵²) Csoda-e, ha ma az állampolgárságot nyert regáti magyarok széles rétegei ugyanezt mondják? Ki tanította őket rá? Ezeknek sorsával a hivatalos magyar vezetőség ugyanis szinte tüntetve nem törődött, sőt elrettentő például mutogat-

ta őket ama méltó büntetésükben, mely szerint még magyar papot s tanítót sem kaphatnak.

A második csoportba azon állampolgárság nélküliek tartoztak, akik már elvesztették a magyar, de még nem szerezték meg a román honosságukat. Nem kell ugyanis azt képzelni, hogy ez csak újabb keletű, háború utáni mizéria, mert például 1904-ben, tehát harminc évvel ezelőtt is 20 000 ilyen „hontalan” magyar élt már a Regátban. A háború előtti magyar misszió ezekre irányult, ezek „visszahonosítását” tűzte ki célul. E misszió elismeréssel adózott például a román kormány iránt azért, mert ez a román protektorátus alatt levők gyermekeit a regáti magyar iskolákba felvenni nem engedte meg. Úgy gondolták ugyanis, hogy ezzel majd rá lehet bírni a magyarokat a honosságuk visszaszerzésére.

A harmadik csoport végül az útleveles regáti magyarok kiváltságos kasztja volt, akik „a haza szent határain kívül ették az önkéntes számkivetés keserű kenyérét”, ezek voltak az elismert „honfitársak”, akiket óva intettek attól, hogy a két előző csoportba tartozó magyarokkal keveredjenek. Ezeké volt a „honi keblek” szerelme, a kormánysszubszenció és az „Auslandzulage”, olyan feltétellel, hogy legfőbb gondjuk az idejében való hazajutás és honosságuk megőrzése legyen, s meg ne próbáljanak hűtlen megfecedkezéssel hazájukra lelni ezen a földön.

Mindez természetesen azt eredményezte, hogy a múltban itt örökké csak a frissen bevándoroltakból összekoppant vagy verbuvált, úgynevezett jöttmentekből álló, megbízhatatlan és hasznavehetetlen kolóniákról lehetett beszélni, míg maga a regáti magyar nemzet nem volt sehhol. Mélyen el volt temetve a regáti magyar temetőben, seregeinek száma állandóan növekedett azokkal, akik a hontalanok közül állampolgárságot nyerve beálltak halott-magyarnak, s eltűntek a ma-

gyar gondoskodásból kitaszítottak, az „elveszettek” kasztjában.

Tudni kell, hogy a regáti magyarságnak ez a hármastagozódása — noha ma már az útlevelesek sok kiváltsága megszűnt — még ma is megvan, és mi most éppen azért szólunk, mert nem akarunk tovább is a magyar életből és jövőből kitaszítottak és halálraítéltek kasztja lenni, tiltakozni és küzdeni akarunk azon ítélet ellen, melyet elsősorban saját véreink mondtak ki reánk. Meg szeretnénk cáfolni azt a százados, gyilkos tévedést, mely halálsorsot szánt a regáti magyarságnak.

Ehhez képest legelső teendőnk magának a regáti magyar nemzetnek a kialakítása kell hogy legyen. Megvan ez a nemzet, csak ki kell ásni a nemtörődöm-ség százados iszapja alól és egy testbe szerkeszteni össze a mesterségesen szétvagdalt tagokat; egy néppé tenni itt mindenféle magyart, az őslakókat éppúgy, mint ama „jöttmenteket”, a székelyt, a csángót és a magyart. Ezt a feladatot kényszeríti ránk környezetünk. A regáti nép lelki bázisa a történelmiség, a hivatalos állami nevelés az iskolák által ebbe ágyazza be ennek a fiatal népnek egész egzisztenciáját. Ma itt még az utcaseprő is szenvedélyesen vitatkozó román történész. A mi népünk sem nélkülözheti a történelmi tudatot. Regáti magyar népünk itt hazára lel, akár akarjuk, akár nem, de ezen haza jellegét és tartalmi jelentését számára a benne élő történelmi tudat adja meg. Ám ezt a népet itt sohasem fogja érdekelni egy általános magyar történelem, mert nem ad élettartalma számára egzisztenciális összetevőket, hanem a regáti magyarságot időben és térben bele kell gyökereztetni a regáti magyar nemzet történelmébe. Megvan ez a történelem, csak ki kell bányászni, fel kell deríteni és öntudatosítani kell. Kezdeni kell a hun-székely és magyar mondkörön, melynek központjában az etelközi haza áll; feléleveníteni és kialakítani a regáti magyar tudatot, amelynél nem volt még valóságosabb, keresztesebb,

szomorúbb, igazabb, hősibb, szebb, árvább, azaz magyarabb történelmi valóság. Egy betűt sem szükséges hazudnunk, de semmit sem szabad hagynunk feledésbe veszni az itteni magyar múltból. A transzilvanizmus szellemét hiába keltegetjük, az elmúlt, nem ad új tanácsokat a mához, csak a békés egymás mellett élés álmát. Az igazi magyar kisebbségi sorsra s az abban való megállásra a regáti múlt tanít meg.

Érdeemes és reánk nézve életfontosságú összegyűjteni és egybeszerkeszteni a regáti magyar történelmi emlékeket, mondákat, hagyományokat és élettényeket, bizonyosságait annak, hogy itt, a magyar vérszerződés földjén sohasem voltunk és nem lehetünk idegenek. Reá kell nevelnünk népünket az öntudat bátorságára, hogy minket nem lehet innen elküldeni és kikergetni, mert nekünk éppen olyan véren és könnyön szerzett ősi jussunk van itt élni, mint bárkinek, aki itt eszi a mindennapi puliszkát.

Meg kell írni a regáti magyarság históriáját, de nem tudományosan agyonszárítva és kritikával kiszikkasztva, hanem úgy, hogy minden apa elmondhassa fiának. S aztán mondja is el, minden testi és lelki atyja ennek a népnek: pásztorútnél és vasárnapi iskolákban, templomban, műhelyekben és fonókban Bukovinától Dobruzsáig, a Dunától a Dnyeszterig, minden magyar telepén ennek a földnek. És ezzel nem lehet késlekedni. Ezrével születnek és nevelkednek fel itt ma gyermekeink, akiknek már a szülőföld, az otthon, a „haza” örökre itt lesz, és nem lehet őket, mert nincs hova „visszahonosítani”. Az Úristen nekünk, regáti magyaroknak adta meg azt a kegyelmet, hogy itt lehet egy legalázatosabb és legtürelmesebb, legemberségesebb magyar nemzeti tudatot kifejleszteni, mely úgy tudja szeretni a maga nemzetét, hogy ártalmára ne legyen vele másnak, és úgy tud alkalmazkodni másokhoz, hogy az önmagához való hűségen csorba ne essék.

Ki és mi tilthat el és akadályozhat meg bennünket

abban, hogy regáti magyarságunk jövőjét így kezdjük el megalapozni a mieink lelkében? Senki bizony, ha csak nem a saját restségünk s az a balhiedelem, hogy ezt valaha is el fogja végezni helyettünk — ma itt élő regáti magyar műveltek helyett — valaki más.

A Koós Ferenc Kör szakosztályaiban megvan már a magva, megindulása is a regáti magyar kutatók társaságának, csak éppen álljon mellé, akiben él még a magyar lelkiismeret. Nem kell ehhez se pénz, sem különösebb hozzáértés, csak lélek és akarat, amíg megjelenik a legeslegelső, népünket tanító regáti magyar traktátus... s a legelső néprajzi s társadalomtudományi füzet mint jelentkezés, bemutatkozás a regáti magyar élet adattáraként.

Bajainknak és nyomorúságunknak egész sorozata származik abból, hogy a regáti magyarságot nem látják. Ismételten szoltunk már afelől, a magyar élet mennyire nem vette még tudomásul, hogy a romániai magyarságnak több mint egytized része a Kárpátoktól keletre él, és hogy amit felőlünk mégis tud, mindaz mily fantasztikusan téves és hamis értesüléseken alapszik. Hasonlóképpen arról is szoltunk, hogy az itteni románság is csak annyiban vesz rólunk tudomást és fordítja reánk figyelmét, amennyiben a magyarság felőli balvéleményét és ellenséges megítéléseit rajtunk, regáti magyarokon igazolhatja és erősítheti. Teendőink második csoportját ezért azok a feladataink határozzák meg, melyeket összefoglaló névvel a magunk megismertetési kötelességének nevezhetnénk. Ennek tehát kétirányú munkásságot kellene magába foglalnia, úgy mint: megismertetni magunkat a románság előtt, és felfedeztetni magunkat saját véreinkkel, az egyetemes magyarsággal. Amit eddig ez irányban tettünk, abban nem volt köszönet. A románság felé ugyanis — a jórészt egyéni vállalkozások vég nélküli során — többnyire úgy akartunk bemutatkozni, hogy az émelyítő lojalításban és gerinctelen meghunyászkodásban föld-

rajzi helyzetünk „előnyeivel” élve, túl akartunk tenni még az erdélyi magyarságon is. Ez persze nem sikerülhetett, a versenyben alul maradtunk, nem maradt új mondanivalónk, mert a magyar életérdek itteni vásárán lejjebb már nem licitálhattunk, s így észrevétlenül maradtunk. A Kárpátokon túli magyar nemzet előtt pedig mi, regáti magyarok olybá tűntünk fel, mint új igényjogosultak az amúgy is szétpallott magyar ugaron, mint akiket már egyszer sikerrel lerúgtak, s íme újra kapaszkodunk Hunnia fonnyadó emlői után. Bemutatkozásakor olyanforma örvendezéseket tapasztaltunk, mint amikor a kilenc gyermekes családba, az éhező, keserves nincsenbe betoppán az elveszettnek remélt tizedik gyermek is, búzaporítónak.

Lehet vitatkozni afelett, hogy ilyen körülmények között érdemes-e és szabad-e tovább folytatni a „propagandát” avégből, hogy a regáti magyar misszió felé tereljük a figyelmet. Vannak, akik attól félnek, hogy ha mégolyan igazunk van is, csak megutáltatjuk magunkat és ügyünket, mert ma kérni nem szabad senkitől semmit, még jóakaratot sem. A misszió hívei pedig azt mondják: tovább! Eddig hiába beszéltünk ugyan, de ezután kell még szívekhez és lelkiismeretekhez, emberekhez és magyarokhoz elérjen a szavunk, ezután fog még megmozdulni és magához ölelni valaki...

A magunk megismertetésének feladatában eddig minden irányban kátyúba jutottunk, ezért új kezdésekre van szükség. Szegény rokonként nem csoda, ha nem kellettünk, ám a gazdag regáti rokon — tudjuk — nagy tisztességben van, akár az amerikai nagybácsi. Bizonyos, hogy amíg a regáti magyarság saját erejéből, a magamegtartás tényeiben eredményeket felmutatni nem tud, addig a Kárpátokon túli testvéreire hiába számít. Viszont azt is eléggé bizonyítottuk, hogy a regáti magyarság a maga erejéből talpra állani nem fog. Ebből a körbe-nyavalygásból a kiút csak a közös egzisztenciális érdekek irányába vezet. A regáti magyar-

ság csak ott és olyan dolgokban számíthat testvérei segítségére, ahol az egyetemes magyar életérdekek letéményesének és munkásának bizonyul.

Ilyen életbevágóan fontos érdeke például az egyetemes magyarságnak az, hogy itt a Regátban a magyar név olyan új jelentést nyerjen, mely a románságban az emberiség, rokonszenv és érdekközösség érzéseit, felismerését és tényeit kezdi megalapozni. A magyar és román nemzet sors- és rendeltetészerű egymásrataltságának nyilvánvaló tényét legelőbb a tömegekben kell tudatosítani. Nem elég ehhez alkalmi nyilatkozatokat elpotyogtatni, még remekművű könyveket írni se volna elég. Ezt a két szerencsétlen kis népet sikerült századok gazságával oly elvakult gyűlöletbe heccelni egymás ellen, hogy egy új lelkület kialakításához most már az intézmények és akciók sorozatára és egy új nemzedék felnevelésére van szükség. És ebben van nélkülözhetetlen fontos szerepe és hivatása a regáti magyarságnak. Erdély nem alkalmas erre, ott a „cinemintye” hagyományokat még több nemzedék fogja mindkét részről őrizni, ami lelkileg félszeggé és nyomorékká fogja őket tenni.

Az intézmények és akciók között, amelyeknek létesítése és megindítása a magunk megismertetésének közös érdekű feladatában a regáti magyarságnak juttathat tekintélyes részt, a legelső helyen áll a román nyelvű, de a magyar életjogok védelmében létesítendő sajtó.

A regáti románság tömegeinek — pedig ebben az országban minden sorsdöntő mozzanat tőlük függ — fogalmuk sincs a tulajdonképpen, mert nemes értelemben vett „magyar bánat” tartalma felől. Gyilkos, irredentás bosszúvágynak gondolják és nem is sejtik, hogy a legtermészetesebb és legemberibb szabadságjogok utáni vágyakozás sír fel a mi szomorú szemeinkben. De hát honnan is tudnák? Az ő újságaik és lapjaik éppen olyan gyalázatosan hazudnak, ferdítenek és izgatnak,

mint minden más sajtó a ma társadalmában; a lelki prostituáltság, a cudar célzatosság, az eladott jobb meggyőződés felbérelt íróttal írja ma itt is, mint mindenütt, minden nyomtatott betűben korszakunk örök időkre szóló vádiratát.

Nehéz itt mindent kifejteni, indokolni és bizonyítani. Ha például az elmúlt tizenöt esztendő minden komoly és igaz magyar sérelmét és bánatát, minden bennünket ért arculütést, minden minket szegényítő tolvajlást és erőszakvételt idehoztunk volna a Regátba, ha minden memorandumot, melyekkel franciául, angolul, németül és olaszul telesírtuk a világot — nagy hiába —, a román nyelvű sajtóban, itt Bukarestben mondtunk volna el, ha a Népszövetség és a mindenkori román kormányok mellett ezt a harmadikat, a regáti közvélemény keresztyéni emberiességét választjuk, vagy legalábbis erre fektetjük a fő súlyt és erre apelláljuk ügyünket, akkor ma egészen bizonyosan másképp állnánk úgynevezett „kisebbségi küzdelmeinkkel”. Mert csatlakozhatunk a politikusokban és diplomataokban s ezek minden testületeiben, de egy népben soha.

A román nyelvű sajtó mellett a magunk megismertetésének és a magyar életjogok védelmének második olyan eszköze, amelynek alkalmazásánál a regáti magyarságnak is fontos szerep jut, a társadalmi propaganda. Olyan akciókat is értünk ezen, ahol nemcsak bizonyos tevékenységeknek adunk propagatív jelleget, hanem amelyekben a megismertetés és védelem egyetlen tárgyává az önmagunk életét kívánjuk tenni. Ez a propaganda szintén kétirányú: egyrészt magunk felé és a mieinkre irányul mint öntudatosítás, önbátorítás és értékesítés, másrészt kifelé ható, a románság megnyeréséért indított. Ennek megfelelően ez a célkomplexum a megvalósulás folyamán egy egész sor olyan intézményt fog eredményezni, melyek bár a regáti magyar nemzettársadalmi szervezetnek részét képezik, mégis

sok helyt hozzásimulnak a román társadalom élettényeihez és formáihoz.

Ezen intézmények dinamikájának helyes beirányzása végett a regáti magyar misszió munkásainak két axiómával kell tisztába jönniük. Az egyik az, hogy nem lehet mindenkit megmenteni. Sőt viszonylag kevés lelket lehet megmenteni a mi szegénységünkben. A nagyobbik fele, a többség elvész. Sőt sokszor éppen azok és olyanok vesznek el, akiket a szívünk vére árán is megtartanánk, és olyanok maradnak meg hangos, „hétpróbás” magyaroknak, akikért nem is lett volna olyan nagy kár. Nem lehet mindenkit megmenteni, még olyan lelkes munkások, még olyan tökéletes intézmények mellett sem, mint amilyenekkel mi nem rendelkezünk. Jó ezt tudni, hogy el ne csüggedjünk és kétségbe ne essünk. Sőt edzetteknek kell lennünk, mint a gyász-kocsi kísérőinek, mint akiknek italunk a könny és kenyérünk a temetés. A másik paradox alapigazság iker-szabálya az előzőnek, és ez: nem szabad senkiről lemondani. Akármilyen elveszettnek látszik is valaki, ha már nyelvünket sem beszéli és úgy hisszük, hogy vele többé egy közös gondolatunk sincs, még az ilyen is lehet még egyszer újra a miénk, sok nagy hasznára ügyünknek. Láttuk (III. fejezetünkben), hogy az elidegenedés milyen titokzatos és kiismerhetetlen folyamat. Emellett dolgoznunk kell a jövőért is, amikor majd nem jelent többé a nemzeti hovatartozás sem anyagi előnyt, sem gazdasági hátrányt senkinek, márpedig a jövő társadalmá ilyen kell hogy legyen. Akkor majd igen sok mai magyar fog lehámlani rólunk, és igen sok elveszettnek hitt gyermek fog megkerülni. Amikor minden nemzeti kultúra egyenlő életfeltételek közé helyeződik, mert birtokába veszi a földet az ember...

De most még egyelőre arról kell beszélnünk, hogy milyen intézményeket szükséges életre hívunk életjogaink elismertetése érdekében. Ilyen intézmények megnevezésénél eddig is óvakodtunk a spekulációtól,

mely könnyen álokokra építhet. A tényleges szükségletekből indultunk ki. Láttuk például írásunk legelején, hogy mennyire akadálya a regáti magyar élet kifejlődésének az itteni ősi magyargyűlölet, mely újra meg újra heveny fellángolásokba lendül, s amelyre intézmények, vállalatok s egész tömegek építik egzisztenciájukat. A magyarellenesség egész csinos megélhetési forrás országunkban. De — már csak természetes ellenhatásként is — éppen így lépten-nyomon találkozunk a megbecsülésnek és rokonérzésnek mélyről fakadó, emberseges és bátor megnyilvánulásaival is. Gondolnunk kell az ilyen, szétszórtan jelentkező, ezért erőtlenné látszó szimpátiáelemeknek az összegyűjtésére és hasznosítására. Tudjuk, hogy külföldön, nyugaton több helyt van olyan baráti alakulat, mely a magyar életérdekek propagálása és védelme végett alakult. Így van például „magyarbarát osztrákok egyesülete”, mely legutóbb Burgenland visszaadása mellett exponálta magát. Igaz, hogy ennek egy kicsit olyan „Habsburg-restaurációs” íze van, de egy „magyarbarát románok társulata” már mentes lehetne ilyen kártékony szándékoktól. Biztos, hogy valamelyes politikai megalapozást igényelne, de hát ilyen bőven kínálkozik, a szláv–germán harapófogóból való kibúvástól a dunai népekre fekvő varázslat megtöréséig. A cél az lenne, hogy e társulat vagy szövetség kereteiben nevelgessük a népi megértés palántáit, ha egyelőre kevés gyümölcs reményében is, mert hát elvégre a gyűlöletből is meg lehet élni, de mint tapasztaljuk, elég kódus módon, míg a szeretetről viszont azt beszéljük, hogy minden igazi gazdagság forrása volna.

Széles népi megalapozást lehetne adni egy román–magyar baráti szövetségnek, mely a gazdasági és kulturális kapcsolatok képmutatás és hátsó gondolatok nélküli, őszinte s így tartós alapokra fektetésén munkálkodnék. Ide volnának egybegyűjtendőek azok, akik az elidegenedés útjain messze kerültek ugyan tőlünk,

de szeretnek visszakacsingatni és olykor sóhajtgatni utánunk, s akik az ellenünk való kirohanások alkalmával nem a legjobban érzik magukat. Itt volna a helye a több százezernyi vegyes házasságba élőknek és az ilyenből származottaknak. Ezek ugyanis számunkra mind százszázalékos veszteséget jelentettek, noha sokat lehetett volna belőlük a magunk számára hasznosítani. Végül ide lehetne befűzni a baráti kapcsolatok szálait is.

Mindezek az intézmények természetesen a kapcsolatos alosztályok és vállalatok (szövetkezetek, újságok, népjóléti és kulturális alapítások stb.) révén szélesen kiterjedő hálózattá s egy kiegészítő organizmussá válhatnának. Hivatásuk volna valami olyan lelki anyagot kitermelni, mely a két nép közti szakadékokat betöltse, magába gyűjtse, termelje és kiárassza azokat a szimpátiaáramokat, melyek a gyűlölet lépten-nyomon fellobogó tüzét kioltásák, harcba álljanak vele, megszégyenítsék és leszereljék, amíg egészen kigyomlálják a lelkéből.

Szinte halljuk a felzúgó ellentmondások zivatarát, különösen azok részéről, akik megtartatásunk útját a népi elzárkózásban látják. Ezeknek üzenjük: 1) Mi a halálíg szorongatott regáti magyar élet szabadulásának útjait keressük és teendőiről beszélünk. 2) Van egy nép háztartásának nemcsak belső szobája, hanem pitvara, kerítése és utcajárója is. Mi itt az utcán vagyunk. 3) A most javasolt intézményekkel nem akarunk egyebet, mint hogy az, ami ma sok tízezer vegyes házasság és fél asszimiláns családban annyi könnyet fakasztó és mindennapi háborúságot okozó probléma, a békeség és a gyógyulás útjaira leljen. Amit ezekben az egyesületekben végezni szándékozunk, az ma már nélkülünk is folyik sok ezer szombat esti és vasárnapi kocsmában, ahol a mi népünk „barátkozik”, mert eleinte muszáj barátkoznia és azután később jól is esik. De ebből a fraternizálásból eddig a mi népünk egészének semmi

haszna nem volt. 4) Ha e román–magyar népi szövetség szervezetének kiépítését céltudatosan mi indítjuk meg és tartjuk kezeinkben, úgy van módunk a nemzeti gondolat minden igaz és ideális jelentésének érvényesítésére, és tudunk tenni az ellen, hogy ezen intézmények ne az asszimilációs folyamatok gyorsulását eredményezzék, vagy a hitszegés, árulás és opportunizmus törvényesített menhelyeivé váljanak. 5) Ami végül ez intézmények létesítésének akadályait illeti, erről később beszélünk.

Ismételten szólottunk afelől, hogy a gyors menetű és nagyarányú elidegenedésben milyen döntően fontos tényező a regáti magyarságnak a románsághoz viszonyított kulturális inferioritása. Sőt valójában a regáti magyar élet minden irányú nívótlanságát kell kárhoznunk, mint ami minden itteni nyomorúságunk legfőbb oka. Teendőink következő csoportját ezért az a cél fogja meghatározni, hogy az alsóbbrendűség méltatlan, szégyenletes és veszedelmes posványjaiból regáti magyar népünket kiemeljük. Itt bizony ismét egy sor intézmény létesítését kell javasolnunk, amit azonban senki rovásunkra ne írjon, hiszen elégszer elsírtuk már, hogy a regáti magyarság milyen kétségbeesetten intézmények nélküli. Tárgyaljuk elsősorban az iskolaügyet. Láttuk, hogy az 50–80 ezer léleknyi bukaresti magyarságnak csupán egyetlen négy tanerős iskolája van, a közel százezernyi moldvai magyarságnak pedig egyetlen magyar nyelvű iskolája sincs. Ha itt helyettünk ugyanennyi riff-kabil szerezsen laknék, azoknak sem lehetne kevesebb iskolája s intézménye, mint amennyi nekünk van. Bezzeg ha valaki egy kultúrszintre helyezne bennünket a derék riffekkel, képesek lennénk haragudni. (Pedig köztünk legyen mondva, alapjában véve büszkék lehetnénk egy ilyen párhuzamra, hiszen a kabilokat véresen le kellett hogy verje a francia túl-

erő, mielőtt leigázta őket, mi pedig csak úgy — lefeküdtünk...)

Igaz, hallottunk már — mégpedig felelős helyről — olyan álláspontot is, hogy „a cigányoknak sincs iskolájuk, mégis megmaradnak cigányoknak, hát akkor a magyarságra nézve sem túl nagy veszedelem az iskola hiánya”. Hát ez a tétel a cigányokra nézve sem igaz, mert nacionalizálódhatnak bizony ők is nagy szívesen rákásra, de meg minden normális elképzelés számára természetesnek kell lássék az, hogy ma egy közép-európai nép nemzeti mivoltában meg nem maradhat megfelelő számú és fokú iskola nélkül. Még ha eddig itteni népünk anyanyelvű iskola nélkül századokon át fenn is maradhatott, a mai korszellem és iskolai nevelés céltudatosan asszimiláló „politikája” mellett egyetlen nemzedék elég ahhoz, hogy gyökerében kivetkezzék népi jellegéből, egy következő generációnál pedig már teljesen célba érkezik az asszimiláció. Ezért meggyőződésünk szerint regáti magyar népünk sorvadozó nemzeti öntudata és mélyen alászállott népi kultúrája mindenekelőtt az itteni magyar nyelvű oktatásügy rendezése által orvosolható. Tudjuk, hogy irtózatossá nagy nehézségek állanak ennek útjában, de mint látni fogjuk, nem legyőzhetetlenek. Minden, amit a regáti magyarságért iskolaügye mellőzésével tennénk, nem célozhatná e nép jövőjének biztosítását, csupán agóniájában számítana ideig-óráig tartó életmeghosszabbító injekciónak. A regáti magyar iskolaügyet mindenáron meg kell oldani. A teljes megoldást a következőképpen kell majd kivitelezni:

1) A Regát minden olyan magyar telepén, ahol tan köteles gyermekeink száma eléri a húszat, magyar tannyelvű felekezeti elemi népiskolának kell működnie.

2) Pitești-en, Ploiești-en, Bukarestben, Brăilán és még vagy két moldvai nagyközségben elemi iskolai internátust kell felállítanunk, ahol a regáti szétszórtság-

ban élő növendékeinket összegyűjthetjük és oktathatjuk.

3) Az iskolakérdésben is Bukarestre kell a fősúlyt fektetni, hiszen — mint láttuk — a „regáti kérdés” nagyobb felében „bukaresti kérdés”. Bukarestben ma a magyar tanköteles növendékeknek alig 7%-a részesül magyar nyelvű oktatásban, holott a meglévő iskolába jóval több beférne. De a legerőteljesebb propagandával sem lehet ezen iskola létszámát emelni azért, mert tandíjat szed, és mert a főváros közepén van, messze a magyarok által lakott külvárosoktól. Ezért Bukarestben (és másutt is a Regátban) ingyenessé kell tenni az elemi oktatást és nagyon olcsóvá a felállítandó internátusokat. Emellett Bukarestben hat-nyolc helyen külvárosi periférikus kis iskolákat kell létesíteni. Ezen iskolákba csak az I–II. osztályos növendékek iskoláztatnának be, a felsőbb osztályosok központi fekvésű iskolákba volnának összegyűjtendők. A tandíj eltörlése, internátus, napközi otthon, óvoda és a periférikus iskolák beállítása a bukaresti magyar tanköteles növendékek 60–70%-ának beiskolázását is lehetővé tenné. Így is maradna 30%, akiket — szüleik ellenállása miatt — semmivel sem tudnánk magunkhoz csalogatni.

4) A regáti magyarság 2/3 része városi polgár, nagyobb részében iparos. E városi lakosság átlagos műveltsége jóval felül van azon a szinten, melyet az elemi iskola nyújt. Középiskolát végzett egyéneknél pedig ez — és nem az elemi iskola — adja meg a műveltség továbbfejlesztésre alkalmas elemeit. Ezért az elemi fokú oktatás önmagában sem a regáti magyar művelődés számba vehető emelkedését, sem az elidegenedés folyamatának észrevehető lelassítását nem eredményezheti. Az iskolaügy méltó elrendezése így megköveteli, hogy legalább Bukarestben egy fiú és leány középiskolát állítsanak fel, egyelőre alsó tagozatokkal (I–IV. osztályokkal). Ezenkívül az erdélyi magyar középiskolákban

a felsőbb osztályok számára megfelelő számú és értékű ösztöndíjról kell gondoskodni.

Városi helyeken ipari, Moldvában pedig földműves szakiskolák felállítása nélkülözhetetlenül szükséges. Mindez természetesen magyar nemzetiségű növendékeknek, tehát magyar nyelven. Szólni fogunk később arról is, hogy mindehhez honnan lehet előteremteni a szükséges pénzfedezetet.

5) A regáti magyar nép egyeteme valójában akkor fog a szabadulás és megtartás útjára lépni, amikor saját soraiból való műveltjei öntudatos, megértő és vele együttérző irányítása alá kerülhet. A regáti magyar intelligencia kitermelése körüli feladataink vázolósa előtt azonban ki kell térnünk az úgynevezett regáti magyar diákügy problémáinak áttekintésére, annál is inkább, mert mint látni fogjuk, a regáti magyar oktatásügy legfőként ennél fogva kapcsolódik be az egyetemes magyar életérdekek rendszerébe.

Az erdélyi magyar ifjak a keleti határ menti vármegyéből már igen korán, mindjárt az impériumváltást követő években megjelentek a hozzájuk földrajzilag közelebb eső regáti főiskolákon: Bukarestben és Iași-ban. A iași-i diákságról keveset tudunk, az alábbiak inkább a bukarestiekre vonatkoznak. Diákjaink hihetetlen árvaságban éltek évek hosszú során át, hiszen — amint láttuk — ezekben a városokban nem volt olyan magyar társadalom, mely diákjainak ügyét felkarolhatta volna. A főiskolákon rég otthonos bennszülött regáti magyar diáktársaikkal egyetlen kapcsolódó pontjuk sem volt, hiszen ezekkel még ma, tizenöt év múltán sem találtak egymásra, éppúgy, mint a bennszülött és az újonnan betelepült regáti magyarság társadalmi elkülönülésénél láttuk. (Lásd II. fejezetünket.) Árvaságukat teljessé tette az, hogy Erdély sem törődött velük. Hamar mutatkozott is mindennek ijesztő eredménye a diákasszimiláció különböző megnyilvánulásai-ban, a magukat és magyar tájékozódásukat teljesen el-

vesztett, társadalmilag, gondolkozásukban és nyelvükben az elidegenedés útjaira lépett perditusokban.

Erdélynek, illetve a központi diáksegélyező akciónak, azaz a Magyar Párt erre vonatkozó állásfoglalásának — a hivatalos körök regáti magyar politikájából különben logikusan folyó — indoklása az volt, hogy a Regátba jött magyar diákságot mentire és vesztére kell hagyni, mert gondozásuk és felkarolásuk egyértelmű volna azzal, hogy őket a regáti főiskolákra kicsalogassuk. Márpedig a kisebbségi magyar diákság nemzetársadalmi és politikai nevelése, gazdasági felkarolása, minden irányú kézben és szem előtt tartása legkönnyebben és legbiztosabban úgy eszközölhető, hogy a magyar diákság a kolozsvári egyetemen koncentrálódik.

Csakhogy a hivatalos bölcsességnél ez alkalommal is erősebbnek bizonyult a diákokra nehezedő pillanatnyi gazdasági kényszerűség és a jövő érvényesülési lehetőségek felé irányuló ösztönös megérzés. Ezek bizony nem igazodtak a magasabb nemzetpolitikai elgondoláshoz, hanem a magyar diákság egy részét minden itteni mostoha körülmény dacára Bukarest felé hajtották, ahol aztán ezek úgy keresték egzisztenciájukat és továbbtanulhatásuk biztosítását, amint tudták, keserve sen, de legalább abban a reményben, hogy itt a román nyelv alaposabb (gyanús erdélyi zöngék nélküli) elsajátításával, az életstílus fiatal tanulékonyssággal való beidegzésével és mozgékonyosságukkal szerzett összeköttetések révén több reménységgel nézhetnek majd a jövőbe. És ebben feltétlenül igazuk volt!

Ha ugyanis kisebbségi életsorsunk nem egyéb, mint a háború vértelen továbbfolytatódása, természetes, hogy az egyforma fegyverek nélkülözhetetlen előfeltételét képezik a győzelem lehetőségének is. E fegyverek elsősorban a nyelv, gondolkozásmód és harcmodor ismerete. Hiába volna meg minden más egyéb, ezek nélkül védtelenek vagyunk. Aztán itt tapintható meg az állam élete eleven lüktetésében, minden jelentése itt

látható torzítatlanul, a tények és jelenségek egész szövevénye itt vetítődik le a sajátképi politikai síkokra, s ezek itt élhetők át, itt és nem Kolozsváron, a „provincián”. Meg fogják hozni az idők teljes igazolását annak, hogy a romániai magyar kisebbségi élet valóban hivatott és sikeres irányítói csak olyanok lehetnek, akik otthonosan mozognak a földrajzi és lelki Regátban, s nem azok, akiknek itt minden titok, meglepetés és értetlenségek labirintusa. Be fog igazolódni, hogy az Erdélyből merített és irányított kisebbségi politika mostani önmagában, a magyar életre való hatásaiban és eredményeiben a dübörgő élettények valósága mellett másodlagos jelentőségű, jámbor óhajtasok lenge szellője marad, mint általában az erdélyi politizálás az ebben az országban mindig uralkodó, bukottan is parancsoló és az államéletet ténylegesen irányító regáti liberális politika mellett.

Mi sem természetesebb tehát annál, hogy nem szerencsétlen és tragikus, sőt egyenesen kívánatos és szükséges dolognak volna tartandó az, hogy ifjaink egy része a regáti főiskolákon tanuljon. De hát idáig még nem jutottunk el.

Az 1925. évben a bukaresti magyar diákügy önmaga jelentkezett, hogy nem hagyja magát nem létezőnek tekinteni; messze elől járt fájdalmas szakadékok között a szükség, és csak lassan, távol mögötte kullogott utána a mi segítségünk. A református egyház nyitotta meg először (s máig is egyedül!) kapuit a bukaresti magyar diákoknak (kiknek száma ekkor már felül volt a harmincon), s a Koós Ferenc Körön belül diákszakosztályt létesített számukra, s a bukaresti magyar egyetemi hallgatók a mai napig (amikor már túl vannak a másfél százon) ebbe az egyesületbe tömörülten képeznek közösséget. Egy év múlva (1926-ban) a kolozsvári központ is hagyta magát „meggyőzni”, s megnyitáshoz segítette a Bukaresti Magyar Diákothont, mely három év múlva kibővült, s ma a református iskola épületé-

ben 60 ágygal működik. Nem kell azonban azt hinni, hogy a mi magyar vezetőségeink ilyen hamar változtatnák megítéléseiket. Nem, a diákotthon felállítása és fenntartása még ma is csupán annak a felismerését jelenti, hogy tényleg vannak fakultások, melyek csak a bukaresti egyetem mellett működnek, s főiskolák, melyekből csak egy van: a fővárosban, tehát egész szabályosan előfordulhatnak magyar diákok Bukarestben. Csak ennyi motiválja a központi gondoskodást, ezt azért kell tudni, mert ez a mentsége, tudniillik — amint látni fogjuk — olyan is e gondoskodás.

Mondják, hogy az oxfordi és cambridge-i főiskolákon — ahol a „felsőbbrendű angol faj” neveltetni ifjait — egy egyetemi polgárnak a közös olvasó-, játék- stb. termeken kívül két szobából álló magánlakás áll rendelkezésére. Emellett az ötfogásos ebéd és havi 50 font zsebpénz is természetes feltétele annak, hogy egy angol ifjúban a brit öntudat kialakulhasson. Ilyen és más hasonló eszközökkel tudja ez az egészen közepes képességekkel megáldott faj a viláგuralmat kezében tartani. De kétségtelenül csak igen kevés (kivételes esetekben érvényes) igazság van azon szokásossá vált elgondolásban, hogy a diákévek nyomorúságai és nélkülözései hasznára vannak a jellemalakulásnak, munkabírásnak és a későbbi teljesítőképességnek. Ezzel a bölcsességgel inkább csak a kötelességmulasztó társadalom szokta igazolni magát és megnyugtatni — amikor az nagy ritkán felébred — lelkiismeretét. Sőt inkább az ifjúkori nyomorúság eltüntethetetlen nyomokat hagy, és testi-lelki nyomorékság magvait veti el.

A Bukaresti Magyar Diákotthon — melyről az előzőkben szólni megkezdettük — a maga 60 ágyával, valamint egész berendezésével együtt mindenestül fogva egy százalmas nyomortanyának volna minősíthető. Egy iskolaterembe szorosan egymás mellé 20–25 ágy beszúfolva egy harmadrendű kórháznak vagy (az ágyak s a bútorzat kinézését tekintve) inkább kaszár-

nyának a benyomását kelti. Ez a kaszárnyalakás természetesen csak kaszárnyaszellemet termelhet ki, illetve ennek is csak a rossz oldalait, mert hiszen a katonai rendet és fegyelmet a „student szabadosság” helyettesíti. Nem ilyen helyeken szoktak megfoganni a hálás hűségnek azok az érzései, melyek a szívben idők jártával meleg, visszakívánczó emlékezéssé öregszenek, ilyen helyeken csak a demagógia és anarchia gombái tenyészhetnek, ilyen helyeken legfeljebb ridegen eltűrik egymást és hidegen túlnéznek egymáson az emberek. Aztán örvendenek, amikor szétszéledhetnek, legalábbis a tapasztalat ilyen bizonyosságokat mutat. A bukaresti magyar diákokthoz már külső körülményeiben is súlyos gátakat állít ifjaink lelkében a baráti kapcsolatok, a nemes egyéniség és az úri jellem kialakulhatása elé. Jórészt ennek tulajdonítható az, hogy diákjaink magyar öntudatosítása, a magyar műveltség útjain való önálló járásra elindítása stb., stb. mind ez ideig csak igen töredékesen sikerült a Koós Ferenc Kör Diákosztályának. Az ilyen nemű munkát diákjaink egy része (és hangadóbb része) — saját szavaival élve — olyan járomnak tekinti, melybe „nyakukat önként be nem dugják”. Márpedig ha ifjaink nem belső szükségletből és nem szabad elhatározásukból akarnak az idegen főiskolák idegen világa dacára magyar lelkű és műveltségű intellektuelekké nevelkedni, úgy az erre irányuló külső kényszerítés (kötelező szemináriumok stb.) a sikertelenségben előbb-utóbb kifárad és felörlődik.

Diákproblémáink abban sűrűsíthetők össze, hogy ha nem sikerül sokkalta jobb, igazabb, áldozatosabb, önzetlenebb, jellemesebb, műveltebb, látóbb, hívőbb és magyarabb lateiner osztályt és vezető réteget kitermelnünk és felnevelnünk annál, amely ma az élen van, akkor menthetetlenül elvesztünk. Ez általában az egész romániai magyar diákügyre áll, s a regáti magyar élet következményei ezt még megszorítják. Tudniillik a bu-

karesti magyar diákjóléti és nevelő berendezkedéseknek alkalmasokká kell válniuk arra, hogy magukhoz csalogassák és láncolják a regáti bennszülött magyarság egyetemi ifjait is, akiknek máig semmi okuk nem volt arra, hogy a magyar diákok közé kívánkozzanak, s így útjuk a biztos asszimiláció maradt. Márpedig a diákügy egész mai elrendezésében sem általában, sem a regáti vonatkozásokban nem alkalmas arra, hogy e várakozásainknak megfeleljen.

Így a diákügy nemhogy segítene, de még nehezebbé teszi a magyarság számára a „regáti kérdést”. Diákságunk betegsége súlyosbítja a regáti magyar betegséget, mely éppen a nemzeti szellemű nevelés és oktatás ügyeiben mutatja meg legriasztóbban kórtüneteit. Az oktatásügynél látszik meg ugyanis legvilágosabban az, hogy már az orvosságot sem képes a regáti magyarság bevenni, olyan súlyosan beteg. Kihányja fekélyes belsejéből mindazt, ami gyógyítására és megtartására való. Az iskolákat üresen hagyják gyermekei, a könyvet, a magyar betűt, ha ingyen kapják sem olvassák el, sőt még a jótéteményeket sem feltétlenül veszik igénybe. Jó ezt tudni a regáti misszionáriusoknak is, nehogy a sikertelenség kínjában hasonlónak legyenek amaz orvoshoz, kit az utálat elkerget páciense mellől.

A bukaresti magyar diákügy új elrendezést kíván. Ha a magyar társadalom segíteni akar diákjain, úgy segítsen komolyan, mert így csak elpredálja keserves garasait, melyeket reájuk áldozni vél. Diákjainkat ha nem is cambridge-i módon, de emberi körülmények közé kell helyezni. Bár a mai diákothron is szűk (diákjaink egyharmada künnreked), mégis inkább vegyenek fel kevesebbet az otthonba, de azokat lássák el úri módon, és ha már a magyar élet nem tudja minden fiát megmenteni, sorsolják ki közülük a szerencséseket. Diákjaink nagyobb részét a „baloldali orientáció felé”, az elproletarizálódás felé sodorja nyomorúsága, s így

bennük nem a népük iránti hála gyümölcsözik, hanem a proletár keserűség gyülemlik.

Legyen a bukaresti magyar diákok otthona olyan, melyre örömmel, büszkeséggel és reménységgel tudunk tekinteni. Fiainkon forduló jövődönk szeretete ragyogjon arról az otthonról, és ne a kisajátítás, konverziós, bankbukásos, krízises erdélyi kisebbségi magyar nyomorúság búzlódjék róla. Ne nyomasztó, lelket őrlő mindennapi kenyérgondokat, hanem valóban „diákságot”, gondtalan ifjúságot adjunk ifjainknak, tegyük bár külsőleg lehetővé, hogy szívükben a magyar sors szeretete a hála drága belső kényszerévé váljon, a magyar lélek megismerésének feladata olyan legyen, mint boldog titkok szerelmes nyitogatása, és az érte való szolgálat „gyönyörűséges iga”, nem pedig panaszos, keserves „járóm”.

A diákprobléma megoldása a megfelelő ellátáson és fegyelmezésen fordul meg. Ezt a kettőt pedig természetesen össze kell kapcsolni, hogy aki a diákotthon fenntartását és a diáksegélyezést végzi, s akinek ekként a szelektálás joga és módja kezében van, az végezze a fegyelmezés és nevelés teendőit is. Ez vezet át a bukaresti magyar diákügy másik igen súlyos problémájára, a szervezeti kérdésre. Említettük, hogy a diákotthon fenntartója az országos diáksegélyező akció, annyira, hogy az otthon csupán lakója (helyiségbérlője) az egyháznak. A diákegyesület (a Koós Ferenc Kör Diákosztálya), melyben a diákság szellemi táplálása folyik, viszont az egyház patronátusa és fegyelmi hatósága alatt működik. Ez a helyzet akként állt elő, hogy a diáksegélyező akciónak nem volt joga diákegyesület alakítani, az egyháznak pedig nem volt módja diákotthon létesíteni. Így tehát mutyiban kezdték bábászni a diákügyben a magyar jövődőt. Nyolc esztendeje folyik a kötélhánc e lehetetlen helyzet kiegyensúlyozása végett. Miután nyilván csak egy vezetőség lehetett, a Diákosztály vezetőségét a diákotthon saját vezetőségé-

nek is elismerte, viszont a diákotthon gondnoki bizottságát a Koós Ferenc Kör igyekezett választmányába bevonva a Diákosztály szellemi irányításával is megbízni. De persze ez sokak előtt igen komplikált műveletnek tetszett, amit inkább nem csináltak. Ilyen körülmények között igen könnyű volt hecceket inszcenálni, elégtelenséget szítani, munkát nehezíteni, s vállalkozók is akadtak hozzá bőséggel. Miután pedig ez a helyzet is nagyban hozzájárul a diákügy mai nehézségeihez, e szervezeti kérdést is radikálisan meg kell oldani. Vagy a református egyház, vagy a Magyar Párt, vagy valaki más, de ugyanaz legyen mind a diákotthonnak, mind a diákegyesületnek a fenntartója s felelős irányítója, hogy így az anyagi fenntartás, a nevelés és a szellemi irányítás egy kézbe kerüljön, legyen, aki elvégezze a célkitűzést és számonkérést, s érvényre tudja juttatni az átfogó elgondolásokat, mert — ha kell — módjában van szankciókat is alkalmazni.

De van harmadik megoldás is. Nevezetesen az, hogy a tenger bántalmon és hátrányon okulva a diákügyet, mint általában oktatásügye minden problémáját, egyházunk önállóan vegye kezébe, és mindenki másra tekintet nélkül fogjon megoldásukhoz. Ennek módjáról a későbbiekben szólnunk.

Összegezve a regáti magyarság oktatásügyében a valóságos helyzet és a tényleges szükségletek mérlegét, a következőket állapíthatjuk meg:

Ha a Regát (Olténia, Munténia, Moldva, Dobrudzsa, Bukovina és Bessarábia) magyarságának teljes lélekszámát minimálisan 200 ezer lélekre becsüljük, úgy e között legeslegalább 20 ezer tanköteles gyermeknek kell lennie. Ez a negyedmillió magyar több ezer regáti városban és községben van szétszórva. Azon helyek száma, ahol legalább 20 tanköteles növendékünk van, lehet — Moldvát is bentfoglalólag — mintegy 50. Lehet ezenkívül az egész Regátban mintegy 250 fiú és leány főiskolás diákunk.

Van pedig mindezek számára az egész Regátban 4 elemi iskolánk 8 tanítóval és 300 növendékkel, 1 diákotthonunk 60 ágygal és 1 református leányotthonunk, ahol 8 diáklány számára van hely. Az elemi iskolákat s a leányotthont a református egyház tartja fenn. Meg kell még említenünk a bukovinai székely (csángó) községek állami elemi iskoláit, melyek tizenöt évvel ezelőtt még tiszta magyar tannyelvű iskolák valának, ma azonban már csak heti négy órán szabad bennük magyarul tanítani. Már tudniillik ha van, aki magyarul tanítson, mert például a hadikfalvi állami iskola tizenegy tanítója közül ma már egyik sem magyar.

Az előzőek alapján tehát a nevelés és oktatás terén minimális szükségleteink a következők volnának:

a) 50 magyar tannyelvű elemi iskola, ezek között 5 bukaresti periférikus elemi iskola;

b) 1 fiú és leány középiskola alsó tagozatokkal Bukarestben;

c) 6 elemi iskolai internátus;

d) A diákotthon kibővítése, legalkalmasabban akként, hogy a református egyházzal kötendő megállapodás mellett a bukaresti Sf. Voivozi iskolaépületre kellené egy második emeletet építeni és berendezni a diákotthon számára. (Külön otthont építeni a bukaresti magas telekárak mellett igen sokba kerülne.) Végül a diákotthont és a diákegyesületet egy vezetés alá kellené helyezni.

Az eddigi tapasztalatok alapján valószínű, hogy az egyetemes magyarság mindezeket nem fogja megcsinálni, sőt valószínű, hogy egyáltalán semmit nem fog ezután sem tenni a regáti magyarságért vagy oktatásügyért. Ha pedig ez valóban így fog történni, úgy a regáti magyar református egyháznak kötelessége előbb-utóbb levonni ennek következményeit, ilyenformán:

A regáti református egyháznak fel kell hagynia azon hiú és önmagát is végső veszéllyel fenyegető erőlködéssel, hogy megfelelő eszközök és az egyetemes magyar-

ság méltó támogatása nélkül, sőt a többi felekezet tétlensége dacára, tovább is az egész regáti magyarság megtartója akarjon lenni, amint például ezt az oktatás terén teszi. E belátás szem előtt tartásával kell iskolaügyét is revízió alá vennie. Józan és bölcs mérlegelés esetén ennek arra az eredményre kell vezetnie, hogy a bukaresti elemi iskolát, mely a bukaresti magyar tanköteles gyermekeknek amúgy is csak pár százalékát képes befogadni, s amelyből éppen a legszegényebb rendű református elem gyermekeit kell kiszorulva látunk, ezt a bukaresti elemi iskolát be kell szüntetni. Be kell szüntetni azért, mert erre itt legkevésbé éppen a reformátusságnak van szüksége, és legkevesebb a haszna is belőle. Ez ugyanis azt jelentené, hogy az egyház a teljes iskolai költségvetés összegével és az iskolai célra lefoglalt helyiségek lakbérértékeivel tehermentesülne, s így felszabaduló évi 600–800 000 lejt kitevő hatalmas erejével, a többi felekezet ékesen szóló példáján okulva, teljes erejével magyar református egyházi feladatainak munkálására vethetné magát. Azon összeggel, melyet most az iskola megemészt, 15–20 segédlelkész, diakónus és diakonissza volna alkalmazható, akik a hitoktatás és a vasárnapi iskoláztatás, továbbá a csütörtöki és szombat-iskolák rendszerével és módszerével református egyházunk minden tanköteles növendékéhez hozzá tudnának jutni.

Nem kerülünk most ellentmondásba azzal, amit az iskola szükségességéről az előzőkben állítottunk. A legjobb megoldás ugyanis az iskola volna, ha lenne megfelelő számú tantestület és iskolaépület fenntartására erőnk. De ha nincs, akkor a lehetetlenségek erőltetésével és oktan kompromisszumok félmegoldásaival nem kísérthetjük tovább Istent és nem veszélyeztethetjük a reánk bízottakat, tudniillik az itteni magyar református népet. Bizonyos, hogy a bukaresti elemi iskola feladásával oktatásügyünk itt mélységben vesztene, de annál többet nyerne szélességben. A mostani 6–7

százalék helyett minden gyermekünket megtaníthatnánk magyarul írni, olvasni és imádkozni, hitéhez és népéhez hűségesebbnek maradni, úgy, amint az idegen kultúra járszalagján és lelki korlátai között csak lehet. 15–20 fizetett, hivatásos belmissziói munkás játszva oldaná meg a vasárnapi periférikus istentiszteletek és imaházak kérdését, melyek körül kolonizálná a ma szétszórta és tehetetlenül nagy testű bukaresti református gyülekezetet. A felfokozódó és megsokszorozódó bukaresti magyar református hitélet széles lehetőségeit nyitná meg a jobb egyházi és társadalmi megszervezésnek, szórványgondozásnak és a belmissziói munkásság minden ágának, melynek felmutatására, valamint a feltáruló lehetőségek taglalására az egyházi feladatok tárgyalásának során még visszatérünk.

Ez a megoldás lehetővé tenné az egyházhű regáti református intelligencia nevelésének és bentfoglalólag minden más diákproblémának a megoldását is, természetesen egy református diákotthonban.

Az egyetemes jelentőség és sürgősség szempontjainak figyelembevételével haladva előre a regáti magyar tennivalók felsorolásában, mind kifelé hatólag, a magunk megismertetésének, mind befelé hatólag, regáti népünk nemzeti öntudatosításának és saját értékeire ráébresztésének feladataiban a következő eszközök a színház, a sport és a sajtó ügyei.

Bukarestben az utolsó száz év alatt nyilvános összejövetelen román tömeg csak egyetlenegyszer kiáltotta, hogy „éljen a magyar!”, mégpedig 1860-ban, a bukaresti román nemzeti színházban, ahol a Koós Ferenc által idehozott kolozsvári és pesti operaházak legkiválóbb művészei táblás ház előtt adták elő a *Hunyadi László* című operát. Igaz ugyan, hogy a kolozsvári magyar opera- és népszínház társaság bukaresti kirándulása a ragyogó sikerek dacára már akkor is botránnyal végződött, aminek végső epilógusaként a színházigazgató jó

két hónapig megülte az adósok börtönét, de hát ez csak enyhe előzele volt annak a kimeríthetetlen botránykrónikának, aminek a bukaresti magyar színháztörténete mind a mai napig nevezhető. Merezskovszkij mondja: „A színház sohasem közepszerű műfaj, szintje mindig vagy a legmagasabb, vagy a legalacsonyabb”. Aki figyelemmel kísérte, hogy csak az utolsó tíz esztendőben Bukarestbe elvetemedett színésztruppok és vállalkozók miket műveltek itt a magyar színházi kultúra örvé alatt, az csak hálás lehet a nagy orosz író iránt, hogy felmenti egy igen súlyos ítélet önfelelősségű kimondásától.

Hát ezt a magyar színháztörténetet kell a mai legalacsonyabb szintjéről a legmagasabb fokra emelni.

Bizonyos ugyanis, hogy itt, Bukarestben, ahol többek között a színháztörténet is hőskorát éli, egy valóban elsőrendű magyar színháztörténet együttes rendkívül sokat tehetne mind a színházi kultúra iránt fogékony s érte lelkesíthető magyar tömegek nemzeti öntudatosítására, mind a magyar kultúrártékek propagálásának s a felénk irányuló rokonérzés és megbecsülés felébresztésének feladataiban. De — ismételjük — ehhez egy valóban elsőrangú bukaresti magyar színház szükséges, és nem a népi szegénység unalomig hangoztatott ürügyével mentegtetve olyan, amely a magyarságot elriasztja, a románság előtt pedig még mélyebbre taszít a szegyenbe. Ilyen színház pedig — végérvényes bizonyossággal állíthatjuk — sohasem fog itt meggyökerezhetni a magyar egyetemesség támogatása nélkül. E támogatás mértéke és egyben legmegfelelőbb módja az lesz, ha itt egy magyar színház épül. Jó helyen, szép magyar színház, amely már külsejében és berendezésében is méltó hozzánk és alkalmas a magyar lelkiség ez irányú reprezentálására. A lakbér gondoktól és helyiség-problémáktól megszabadulva, alkalmas igazgatónak kell majd tudnia itt olyan színháztörténet gárdát alkalmazni, mely a kenyérgondoktól mentesítve valóban misszi-

onáriusává válhatik itt a magyar ügynek, s a színház maga egyik gócpontjává a magyar társadalmi tömörülésnek. Sőt ezen túl e színháznak — a már említett román nyelvű, de magyar szellemű sajtó mellett — előke-lő szerep kell hogy jusson a magyar színműirodalom román nyelvű bemutatása és propagálása s általában a magyar–román lelki közeledés és kulturális értékkicse-rélés feladataiban is, amelyek már nyilván nemcsak bukaresti, hanem egyetemes magyar érdekű teendők.

Hiszen az annyit hangoztatott kultúrközeledés egy-részt megalázások és feszélyezések nélkül, másrészt komolyan tudomásul adhatólag és vehetőleg magyar részről nem is indítható meg másutt, mint Bukarest-ben.

De ez a színház volna a Regát és Kelet városaiban ezerszámra szétszórt magyar artisták emberi védelme és nemzeti megtartásának bázisa is. És végül ez vet-hetne véget annak a bántó és megalázó szédelgésnek is, amit a „magyar sztárok” itt elkövetnek; zeneművé-szek, filmcsillagok stb., akik egyszerűen nem vesznek tudomást arról, hogy itt ötvenezer főnyi magyar pol-gárság él; koncerteznek és debütálnak, de félszázezer-nyi elidegenedő magyar testvérünk számára egy hit-valló nótájuk sincsen... gyávaságból, pénzféltésből, tapsféltésből. Pedig bizony Bartók, Verebes, Eggert stb. nem úttörők már itt a „vad keleten”, jártak itt már hatvan-hetven évvel előttük nagyobbak is, mint Remé-nyi Ede, Hollósy Kornélia, Jekelfalusi, Füredi és má-sok is, akik mertek és tudtak az udvari koncertek és bemutatók után a bukaresti magyarokhoz magyar lé-lekből, magyarul szólani.

Nem nevezhető másnak, mint eszeveszett tékozlás-nak az, amit mi magyarok itt Bukarestben a sport te-rén művelünk. A sportnak ugyanis — emberi számítás szerint — még sokáig lesz itt jó konjunktúrája. Minden valamire való egyesületben, a sport minden ágában magyarok a trénerek és a favoritok, de ebből a magyar-

ság egyetemének semmi haszna nincs. Nem volna szabad engednünk azt a kétségtelenül nemzeti erőt, mellyel a sportban bírhatnánk, ennyire szétforgácsolódni. Ám egy bukaresti magyar sportegyesület létesítése, általában a magyar sport itteni beindítása szintén pénzkérdés, klubhelyiség, tornaterem és sportpálya kérdése, befektetés kérdése. De olyan befektetés, mely egészen bizonyosan meghozná gyümölcsét: a magyar név becsületének és szeretetének terjesztését.

Valósággal humoros dolog kisebbségi nemzeti autonómiáról álmodozni, amikor az ilyen és sok más dologban, ahol az intézményekben való, egyesületi, szövetkezeti szervezetek egy szűkebb körű, öntörvényű, szabad és önálló élet sok lehetőségét kínálva kínálják felénk, mi — mintegy nemzeti autonómiánk egy-egy darabját dobván el magunktól — elmulasztjuk kiélni azokat. El kell érkeznie végre a felismerésnek, hogy a romániai magyar nemzet népi önrendelkezésének és valóban nagykorú életének fészket, anyaházát itt Bukarestben is meg kell építeni, mert arra megsemmisítő vádak és gyanúsítások nélkül csak itt van lehetőség, és mert ebben az országban csak olyan megmozdulások és életmegnyilvánulások érvényesülhetnek, amelyeknek súlypontja Bukarestben van. Amit itt — az ország lelkiismerete, szeme előtt — meg lehet csinálni, azt mássutt az országban sem fogja tudni senki tartósan kifogásolni és akadályozni. Márpedig itt sok mindent meg lehet cselekedni, amire gondolni is bajos a felelőtlen kiskirályok és nagy imposztorok „provinciáiban”. Erre az igazságra már sokan rájöttek, de sajnos, nem azok, akiknek látása és cselekvése népünk igazi javát munkálná. Ez vezet át a sajtó kérdésére.

Ismertettük volt, hogy az úgynevezett kispolgári magyar sajtó milyen szánalmas vitustáncot járt az utolsó tizenöt év alatt itt Bukarestben, hogy milyen pontosan utána rágta e minden oldalról pofozott, hányt-vetett, ingadozó magatartású és állásfoglalású társadalom

minden légvárépítő vagy „reálissá” aljasuló tévelygését. Elmondtuk, hogy a letúnt konjunktúrák langymelig permetegjében, egy-egy kormányválság új napkeltere vagy erdélyi zászlóbontások itteni visszhangjai-ként mint sarjadtak ki rövid életű gombák módjára az új meg új magyar lapocskák a csendesen tespedő és korhadó bukaresti magyarság minden kísérletre alkalmas talajából. Nem is maradt meg mára ezek közül egyetlenegy sem, a mai tikkasztó dekonjunktúra kimerült csendjét nem zavarják stréber kotkodácsolásaikkal.

Nagyon-nagyon tanulságos szétekinteni, hogy a bukaresti magyarság szellemi táplálását ma milyen sajtó végzi.

Talán örökre a kiadóhivatalok titka marad a pontos számarány, de a romániai magyar lapok közül Bukarestben kétségtelenül a Brassói Lapok és ennek Népúj-ságja bír a legnagyobb olvasótáborral. Itt nálunk ismét Bukaresti Lapok cím alatt jelenik meg. Itteni elterjedését is főként azon jó tulajdonságának köszöni, hogy a legtökéletesebben revelálja azt az eszmény nélküli, irányzatmentes és pozitív célkitűzések híjával levő semmit, amin a romániai magyarság átlaga él. A klerikálisok kommunistának szidják, a kommunisták „romanticizmussal” csúfolják és ugyanígy a többiek, senki valóban magáénak és érte valónak el nem fogadja, de mindenki elolvassa, mert hát igaz is: ezt a lapot olvashatják a legtöbben a legkevesebb méreggel... Fő kérdésünk: mit cselekedjünk hát, hogy magyar életünket megtartsuk a Kárpátokon innen és túl, persze, semmi feleletet nem ad, de legalább nem is akar adni, mert nem is problémája. Ebben az egy dologban megegyezik mind a klerikális, mind a szociáldemokrata sajtóval, csupán abban különbözve azoktól, hogy milyen módon vesszünk el, és hogy magyar halálunk után mivé legyünk.

Van Bukarestnek havi folyóirata is, Fényes Samu

szerkesztésében az Új Magyarok. Ezt a pöfeteget még a dekonjunktura sem képes elpusztítani. Mit mondjunk még felőle? Nagyobb igazságokat fertelmesebb piszokban még senki meg nem hengergetett. Megérdemli, hogy a latifundiumok urai aranyba szoborják, mert íme, még itt is tud mellettük szimpátiát ébreszteni: egy Fényes... De azért döbbenetes a találkozás és erősen meggondolkoztat: „új magyarok” és Bukarestben...

A Bukaresti Újság című lapot Franyó Zoltán írja. Kárminpiros, mellette minden más itteni balfelöli, magyarul való írás halvány rózsaszínűvé fakul.

De fejezzük be: az Előre a szociáldemokrata párt hetilapja; a Bányamunkás, a Vas- és Fémmunkás, Az Építőmunkás különböző szakszervezeteknek Bukarestben magyar nyelven megjelenő lapjai.

Miért jelennek meg ezek Bukarestben? Nyilván, mert ezen a tájon mindenekelőtt jó nagy tömeg olvasó-juk van. Ezek ugyanis nem afféle polgári lapok, ezekre nincs, aki ráfizessen; ha nem él meg, hát hamarosan megszűnik és nem büzlik élvén... a proletár lap így szokott. Másodszor itt jelennek meg a lapok, mert nem tarkítja fehér foltokkal őket a cenzúra, mint például a Kolozsváron megjelenő Kiáltó Szót és más ilyen veszedelmes polgári valláserkölcs világnézeti alapon álló lapot.

Mit tehet most már ezek mellett az a három liliputi lapocska, mellyel a bukaresti magyar protestáns egyházak szégyenkeznek elő kéthetenként? A mi kis Egyházi Újságunk, a lutheránusok még kisebb Bukaresti Evangélikus Harangszója és a legkisebb Unitárius Hírnök. Elkárhoztatott Kőműves Kelemenek vagy Mesterul Manolék, amit megépítnénk estig, fundamentumig rombolják reggelre radikális és szocialista nagylap testvéreink; amit gyermeklelkekbe plántálnánk vasárnapi iskolákban és bibliaórákon: „kiszellőztetik” már az „ifjúmunkás” szívéből az „egyházi rontást”, mindent, ami csak nekünk százszor szent és örökre drága.

Senki minket félre ne értsen! Teljes becsülésünkkel és hálás elismerésünkkel adózunk mind a Bukaresti Lapok, mind a szocdem sajtó iránt azon bátor harcu-kért, melyet az emberiesség valóban szent ügyéért vívnak, és mert az emberi jogokba a mi szegény magyar életünk jogait is beleszámolják. De nekünk ez nem elég! Mert a mi számunkra hitünk és magyar nemzeti-ségünk nem születési szerencsétlenség, nem az élet által hozzánk tapasztott balkörülmény és nem olyan emberi tehetetlenség, mint például a sántaság vagy a nyelvet tanulni nem tudás, amelyek iránt az emberies-ség nevében kíméletet igénylünk. Nem, hanem örök kincsünk, drága lelki javunk a mi magyarságunk; hi-tünk drága mívű foglalat, életre virágzott lelkünk Is-tentől rendelt örök illata és földbe gyökereztetett kul-túránk sajátos, egy ízű sója. Divinum. Egy végtelenség-gel több, mint minden nyeszlett, relatív, elváltoztató humánus.

Várjuk a hitvallásos magyar sajtót ide hozzánk is, mert minden más csak kiüresíti és megöli a mi népünket.

A Regátban esedékes magyar tennivalók egyik kö-vetkező csoportját összefoglaló néven úgy nevezhet-nénk, hogy a magyar lelkiség ideérkezése, a magyar szellem kultúrájának keleti hódító hadjárata. Mert ezt is el lehet képzelni, ha az megfelelő formában történik.

A magyar életigenlés ugyanis eddig csak úgy szo-rultában ficamodott ki olykor-olykor errefelé. Itt még soha meg nem mutattuk magunkat igazán. Mint erd-elyi magyar népünk esetlen kis cselédeinek seregét szol-gálni, úgy küldte ide mindig is a magyar szellemiség balul sikerült csökevényeit, élheteretlenségének fattyait, elvetélt akarásait, mintha a Kárpátok görbe háta mögé akarta volna eldugni szégyeneit, nagy, nincstelen kol-dusságát.

Attól függ, hogy mit akarunk a jövőben itt. Ha ez-után is az eddigi semmit, úgy a regáti magyar teendő-k-

nek ez a felsorolása valóban üres, nevetséges erőlködés, aminek ma látszik is. De ha egyszer majd tehetős, nagy valakik is fogják akarni mindazt, amit ez az írásoscska szeretne, akkor az az egész magyar úgynevezett „külpolitikai orientáció” Kelet felé fordulását, nemzetpolitikai célgondolataink itteni beágyazását kell hogy eredményezze. Hiszen igazában — minden ellenkező látszat dacára — egyáltalán nem késő munkába venni azon elrendezés megvalósítását, hogy a magyarság dél, délkelet és kelet felé nyugat kapujává váljék a művelődés minden ágában és vonatkozásában, tehát a lelki és kultúrmegnyilvánulásokban csakúgy, mint a technikai civilizációban, az ipar és kereskedelem minden gazdasági jelenségében, szinte úgy, amint ezt számunkra századokon át Ausztria jelentette. Csak természetesen az alapcéloknak és módszereknek kell merőben másokká, korszerűekké változniuk. Az „egységes birodalmat” a Duna-medence egysége kell hogy helyettesítse. A magyar lélekben elrejtett hatalmas adag humánus, látó irányítás híján megbetegülve, súlyos belső kényszerűséggel űz minket az egyetemes emberiesség téves értelmezése, minden megrontó nemzetközi gondolat és megnyilvánulás felé, hogy bennük és általuk sajátos nemzeti énünket feloldja és elveszítse. Ezért van az, hogy például a szociáldemokrácia, kommunizmus, szabadkőművesség, unitarizmus, katolicizmus, eszperantó, sport, artizmus, külmisszió stb., stb. egyedül csak köztünk, magyarok közt bír komoly gyökerekkel itt, Keleten. Nos, ezt a magyar internacionális hajlandóságot, amely ma minden megnyilvánulásában a mindjobban kiteljesedő nemzeti öngyilkosságba kerget, mert fizikai és lelki erőink szétszóródásának képezi rugóit, öntudatosítanunk kell, hogy átváltoztathassuk. Átváltoztathassuk egy szűkebb körű nemzetköziség valóban reánk váró, nekünk adatott missziójává: a dunai népek szövetségének apostoli szenvedélyű propagandájává. Mi magyarok lehetünk egyedül e kelet-európai népi

egyesülésnek a lelke s irányítói, nemzeti értékeink és igazi törekvéseink minden feladása és sérelme nélkül. Itt, a fajok ütközőpontjában mi kell hogy legyünk a ki-egyenlítést munkálok, az itteni népkonglomerátum kö-tőanyaga, egy új élet és új világ sava és lelke. Ez évez-redes küldetésünk predestinációs jelentése. Amire nézve Róma vakká tett Szent István óta, Isten kegyel-me most a második európai magyar évezred megbíza-tásaként ajándékozza vissza nekünk és fiainknak. Ez a visszafordult Csaba-útja, ősmondáink és legendáink titkos próféciaja; ez ama földbe ásva megtalált kin-csünk, amiért érdemes mindent odaáldoznunk: a ger-mán szerelmet és a latin szerelmet, Rómát, Genfet, Moszkvát és a revíziót — mindent-mindent, amikkel csak mostanság ezer formában betegítjük magunkat.

De próbáljunk egy átfutó pillantást vetni arra, ho-gyan kellene e célhoz, illetve vezérlő elvhez hozzáfor-málódnia a mi itteni magyar életünknek. Az új beren-dezkedésnek már — természetesen — részét képezi mindaz, amit eddig regáti magyar teendőinkként felsoroltunk, amelyeket most nem ismételünk, hanem foly-tatjuk azok megjelölését.

Mindenekelőtt a Duna-polgárság jelszava, eszméje és programja hozzásegítene visszakerülni az egyete-mes magyar élet vérkeringésébe, és kiszabadítana azon önkéntes számkivetésből, mellyel kiúztuk magun-kat a magyar szolidaritásból. Mert tudni kell, ez a mi bűnünk, hogy tizenöt éve „az orron vert kutya gyávasá-gával” kussolunk mindenki előtt. Meg kell egyszer már szégyellnünk odáig való elpipogyásodásunkat, hogy ma már a normális emberi méltóságérzetet is esztelen ma-gyar kötekedésnek szeretjük minősíteni, és ha valaki erősebben reánk néz, hanyatt-homlok tépünk szét min-den köteléket és tagadunk meg minden magyar testvé-riséget. Megbátorodva kell mernünk végre kiáltani, hogy mi Regátban élő magyarok akarunk maradni, de a magunk erejéből nem vagyunk reá képesek, ezért

számot tartunk erősebb magyar testvéreink segítségére, akárhol éljenek is a kerek világon.

Harminc esztendővel ezelőtt itt, a Regát területén a magyar életérdekeket 14 konzuli képviselő oltalmazta (Bukarest, Bârlad, Brăila, Focșani, Fălticeni, Galac, Gyurgyevo, Jászvásár, Konstanca, Craiova, Ploiești, Sulina, Tulcea és Turnu-Severin), mára ezek közül csak egyetlenegy maradt meg, Bukarestben, és ez még az anyakönyvi hivatali funkcióját is beszüntette. Mintha itt többé nem volna sem piac a magyar export számára, sem propagálni való magyar gondolat, sem védelmezésre váró magyar életérdek.

A regáti magyarság egész tizenhét évszázados életén végighúzódnó történelmi pragmatizmusként ismerhető fel, hogy sorsa minden időben aszerint sötétült el vagy világosodott ki, amint az egyetemes magyarság hűséges volt, vagy ellene járt történelmi elhivatásának. Ezért kell nekünk, akik a regáti magyarság életéért aggódunk, újra meg újra ráfigyelni az egyetemes magyar életútra. Nem illetéktelen vagy fontoskodó bele szólásként abba az ügynevezett magyar külpolitikai orientációba, melyhez állítólag semmi közünk nincs. Hanem azért, mert ennek dacára rákényszerít ez a mi nyomorúságos mindennapi életünk, tudniillik éppen azáltal, hogy a magyar tévedések és baklövések első sorban a mi orcánkon csattannak és a mi hátunkon vágódnak végig, a mi szívünk vére serked ki miatta és a mi lelkünk ég, akik közel vagyunk és odatartatunk minden bosszú kitöltéséhez. Hiszen jól van, ha feláldoztatásról van szó, ha osztoznunk kell a magyar sors nyomorúságaiban, szíves-örömet tesszük, ha kétszeres rész jutna is reánk, de áldozati barmokká a saját oktalanságai által minket senki „nagy magyar” vagy „kis magyar” ne tegyen! Revideálni kell végre, hogy mit kap ellenértékben, mit kaphat most vagy valaha is a magyar élet mindazért, amiért oly végsőkig fokozta maga ellen az ellenszenvet, hogy például itt (de bizto-

san még sok más helyütt is) halálosan gyűlöletessé lett minden, ami bármely vonatkozásban van a magyarsággal, és hogy itt a mi számunkra olyan tűrhetetlenné súlyosbodott a magyar sors, melynek gyötrései alól a csak átlagos ellenálló képességgel bíró testvéreink tömegesen és mindenáron menekülnek.

Beszéltünk már arról, mint ütötte el és térítette ki közel ezer évvel ezelőtt Róma (a nyugati keresztyénség felvétele) a magyarságot predesztinációs küldetésének egyenes útjából, s hogy ennek folytán a X–XIII. századokban mily tragikus következetességgel játszották el és vesztegették el őseink azon kínálva kínálkozó lehetőséget, hogy az egész Kelet-Európa a turáni fajú népek egyetlen hatalmas, magyar nyelvű birodalmává váljék. Utaltunk az előzőkben arra is, hogy a kegyelmes Isten, örök elrendeléseinek hűségese öre, akinél minden jóvátétel és újrakezdés van, mint hozza vissza most a rég elröppentnek tudott alkalmat új formában a magyar népnek. Hogy a dunai népek szövetséges államának a magyarság lenne a lelke. Ezt most mi meg is ragadhatjuk és el is szalaszthatjuk, újabb gyötrelmes évezredre. Minden ellenkező látszat dacára a helyzet most ért meg erre. Csak természetellenes akadályok gátolják azt, hogy ez nyilvánvaló legyen. A gyűlölet, mely a félelem által fokoztatván végül meg is ölheti azt, akitől fél. Azt kell tehát bizonyítanunk, hogy mi magyarok nem rettentésére és nyugtalanítására vagyunk e világnak. Ha ez sikerül, akkor minden megváltozik, felfakadnak irányunkban is az emberséges indulatok forrásai. Természetessé válik, hogy a Duna-medence nemcsak földrajzilag és gazdaságilag, hanem lelkileg is egységessé teremtett, s hogy a germán, szláv és latin népek közt egyetlen lehetséges közvetítő nyelv, lélek és kultúra a magyar.

De itt elsősorban reánk várnak nagy feladatok, mert mi nyerhetünk sokat, és mi veszíthetünk még többet.

Nekünk kell bizonyítanunk magunkat jóakaratóknak, békességeseeknek és igazaknak.

Mindez önmagában is igaz, nemcsak azért, mert a regáti magyar élet számára alig képzelhető el más olyan fordulat és állapot, amely mellett magyarnak megmaradhasson, hacsak nem egy olyan társadalmi rend, amelyben az együtt lakó embertömegek között az egzisztenciális (megélhetési) vonatkozásokban tökéletesen közömbös az, hogy ki milyen vallású, nyelvű vagy nemzetiségű.

Ez a cél ad különös jelentőséget mindazon intézményeknek, melyeket eddig tanulmányunk jelen fejezetében létesítendőkként felsoroltunk. Köztük a legutóbb említett 14 régi regáti magyar konzuli képviselet visszaállításának is. Természetesen itt nem csupán kereskedelmi konzulásra gondolunk, hanem társadalmi és kulturális, egyetemes és általános magyar érdekvédelemre; nem „külképviseletre”, hanem inkább belképviseletre, a magyar szívnek, észnek és léleknek megmutatására, megkedveltetésére és „reprezentálására”. Ez a kultúrkonzultus Bukarestben egy olyan Collegium Hungaricum má volna növelendő, mely az ilyen nevű intézetek rendes munkakörén túl a magyar-román nemzeti értékkicserélést irányítaná és végezné a tudományosság és a művészetek, szóval a kulturális megnyilvánulások minden területén. De ez lehetne a bukaresti magyar diákság sokat sürgetett „magyar életre nevelésének” a fóruma is, különben egy merőben más világba fejlődnek bele itt nevelkedett intellektueljeink.

Sokat lehetne még arról beszélni, hogy milyen intézkedésekre s milyen intézmények életre hívására volna szükség, hogy a Kárpátoktól keletre élő magyarság földműves telepei és városi kolóniái minden életmegnyilvánulásukban egy szintre jussanak az erdélyi magyarsággal, s annak élő tagjaivá váljanak. De hát ideje

volna már befejezni ezen hosszúra nyúlt tanulmányt, azért még hátralevő mondandóinkat rövidre fogjuk.

A regáti magyarság nemzeti megtartása érdekében indítandó új munka általános feladatairól szólva az előzőkben elmondottuk, miképpen lehetne hozzáfogni az itteni nemzetársadalom egészen széles alapokon való megszervezéséhez. Ennek rendjén kifejtettük, hogy mindenekelőtt történelmi nemzeti öntudattal bíró egy testté kell önteni e százfelől összeverődött magyar-, csángó- és székelyfajta népet. Azután átértékelt, éppen ősiségének tudata által megújított egyéniségénél fogva kell egyrészt új viszonyba hozni az egyetemes magyarsággal, másrészt az újjá lett palántát új fészekbe kell átültetni régi magyar környezetében, de az új megvilágításba helyezendő Regátban. E teendők eszközeiként ismertettük a tanügy, a sajtó-, a színház- és sportügyek problémáit s a társadalmi propaganda módjait. Rámutattunk a dunai népek szövetségére mint olyan alakulásra, amelyhez viszonyultában egy új, egyetemes magyar nemzetpolitikában feladatokhoz juthatna a regáti magyarság is.

A regáti magyarság ilyen irányelvek szerint leendő nemzetársadalmi megszervezésének alapját és kiindulópontját, sőt kiépítésének átmeneti fázisaiban tartalmát is, tisztán és kizárólagosan csak a regáti magyar autonóm egyházi közösségek (egyházak és egyházi egyesületek) képezhetik azért, mert a létesítendő intézmények és összehozandó javak tartós magyar célúságát ez idő szerint más nem garantálhatja. A három regáti protestáns magyar egyház készen is áll ezen hivatás betöltésére, s a magyar katolikus egyháznak is el kell tudnia készülni, hiszen itt a Regátban valójában már meg is történt a katolicizmus nemzetek szerinti szétágaztatása (olasz, cseh, román, német plébániák), csak a magyar gyámoltalanság rabja még a fekete internacionálénak.

Tehát mindenekelőtt a regáti magyar egyházakat

kell képessé tenni annak a hivatásnak a betöltésére, melyre maguk késznek nyilatkoznak, és többé-kevésbé alkalmasak is. Ezért országos erőfeszítések árán is ki kell emelni a regáti magyar egyházakat mostani szégyenteljes és méltatlan helyzetükből, egészen kicsinyes kenyérgondjaik leszorító súlya alól ki kell őket szabadítani, hogy egymásnak ne csak terhére és bajára, hanem segítségére lenni is képesekké váljanak.

Templom, iskola, parókia, férfi és női otthonok, tanonc- és tanulóinternátusok, gyermek- és aggmenhelyekre alkalmas helyiségek, továbbá színpaddal, nagyteremmel bíró gyülekezeti ház, azután a munkánélküli és önszegélyezés, a beteg- és halotti biztosítás intézményes végzése s végül kezdő egzisztenciákat kiegészítő hitelszövetkezet a minimális előfeltételei annak, hogy az egyházak a regáti magyarság komoly és eredményes társadalmasításának és népünk gazdasági megszervezésének bázisává tudjanak válni, különben a mi úgynevezett magyar munkánk itt továbbra is csak szárnalmas, önemésztő vergődés marad.

E felsorolt intézményekkel minden autonóm regáti egyháznak bírnia kell, hiszen ezekben kell nevelődnie a mi népünknek alkalmassá az átfogóbb keretek betöltésére s az egyetemes nemzetársadalmi feladatok megoldására. Az egyháztársadalmi kiépítés nem öncél, nem részekre szakítási kísérlet, nem megosztás és erőszétforgácsolás, sőt inkább a kezdete annak a magasabbrendű szintézisnek, melynek rendjén egy nemzet felépülhet. Az egyháztársadalmi szervezetekben folyik az a szemináriumi és műhelymunka, mely az egységes nemzettest számára testben és lélekben egészséges tagokat nevel és alakít. Hiszen aki még egy földi közösség számára sem elég megbízható, igaz, hűséges és tiszta, miképp volna alkalmas Isten országa számára? Amíg a közösen vallott és szolgált cél a reánk bízott nemzet megtartása és jobb sorsán való munkálkodás, addig a más és más utak és módok kísérlete gazdagsá-

got s az igaz eszközökkel való versengés előmenetelt fog jelenteni a felekezetek közti viszonylatban.

Ezek után pedig számba kellene venni a nehézségeket és akadályokat, melyek a regáti magyar feladatok illetén megoldásának útjában állani látszanak, és szembe kellene nézni velük. De legyen ez már egy másik tanulmány kezdeményező gondolata.

1935. 03. 03.